# Uddrag

af

Amtmand Olaf Stephensens

Afhandling

om

# Ederfuglens Fredning.

Landsbiblioteket

Efter Kongelig allerhøiest Befaling oversat og udgivet ved Rentekammerets Foranstaltning til Brug for Færøe.

Kiøbenhavn.
Trykt hos Johan Rudolph Thiele,
1784.

Iblandt de Spørgsmaale, om hvilke det islandske Litteraturselskab i sine Skrivters 2det Bind haver ønsket, at der med det første maatte blive skrevet, er: 1) Hvorledes Æder- og andre Fugles Yngel skal befordres til meest Nytte; og 2) hvorledes samme best kan indføres paa de Steder, hvor den tilforn enten aldeles ikke eller ikkun lidet haver fundet Sted, være sig ved at anlægge smaa Holme eller Øer i ferske Søer og Vande, samt Reder til Fuglene, hvor Beliggenheden kan agtes at udfordre saadant, eller ved andet deslige.

## §. 1.

Spørgsmaalet i sig selv er meget nyttigt, vilde man ikkun giøre yderligere Forsøg med denne Sag, end sædvanligen skeer. Thi naar man undtager Landets større Næringsmidler (der

ere: et godt Jordbrug med deraf flydende alle Slags Fædrivt, saavel af Hornqvæg som af Faar, hvilken Næringsvei er den fornemste, og derfor den, der fortiener den største Flid; men næst efter den Søebruget og alle Slags Fiskefangst), kiender jeg ingen af de mindre Næringsveie, eller det, som man kalder Beqvemmeligheder, der kan lignes med Fordelen af Ederfuglen, Drivtømmeret allene undtaget. Ederfuglen haver i forrige Tider giort mange her til Lands bemidlede, og det samme kan endnu skee, om der blev anvendt Agtsomhed paa denne Yngels Røgt og Befordring, i Stedet for, at denne nu omstunder aftager meget paa de fleste Steder, hvortil ere adskillige Aarsager, som siden skulle anmeldes.

## §. 2.

Neppe troer jeg, at nogen Ting gaaer Folk i Hænderne med saa liden Bekostning, som den Fordeel, Ederfuglen giver af sig; den føder mange med dens Æg, og klæder dem ogsaa, paa den Maade, at man for Dunen kan kiøbe saavel Klæder som Føde. Man behøver dog ikke at have anden Uleilighed for Æg og Duun, hvor saadan Guds Velsignelse falder, end allene at umage sig derhen, hvor Ederfuglen efterlader

begge

begge Dele os til Nytte, at række Haanden frem, for at tage derimod, og forvare det siden. Dog maae Æg og Duun tages med Forstand og megen Varsomhed, paa det man ikke skal spilde for sig selv den Nytte, som denne saa dyrebare Ting kan føre med sig. Andre Næringer, som: al Slags Fiskerie, Selhunde- og Laxefangst o. s. f. udkræve baade Bekostning og Arbeide; men Æg og Duun, som Æderfuglen skienker os uden al Betaling, fordre næsten ingen Umage. Vel maae Heboerne paa visse Tider fare til Baads fra en liden Øe til en anden, for at hente begge Dele; men da de dog alligevel maae holde Baade til deres andre Næringer, om de end ikke havde nogen Yngel af Æderfugl, saa kan dette ikke regnes for nogen Udgivt. Uimagen at opgaae Stederne, hvor Æderfuglen yngler, og opsøge dens Reder, er altsaa det eneste, som kunde ansees som et Slags Arbeide herved. Jeg haver ellers hørt Bønderne paa Bredefiords-Øerne sige: at de, ved at samle Æderfuglens Æg, maatte om Foraaret forsømme deres Søebrug, som de ansaae at være dem lige saa vigtigt, som den Fordeel, de havde af Æderfuglens Yngel; men dette er neppe værdt at besvare. Thi jeg troer tvertimod, at det var dem langt gavnligere at holde sig hiemme paa den Tid af Aaret, da de

beſt kunne røgte deres Jorder, og dog imellemſtunder indſamle Æg og Duun; og jeg kiender neppe nogen ſaa lidet ſkiønnende, ſom jo indſeer dette. Desuden kan man paa de fleſte Steder, hele Landet omkring, baade ſøge Fangſt af Søen, og benytte Æderfuglens Yngel vexelviis, ſaa at det ene ikke behøver at blive til Hinder for det andet.

§. 3.

Æderfuglens førſte Ankomſt til de Steder, hvor den vil yngle, ſkeer ſædvanlig ved Sommerens Begyndelſe, regnet fra den 19. April til den 25de i ſamme Maaned; dog opholder den ſig for den gang ikke længe, og ikke over en Uges Tid derved, men gaaer igien til Søes, ſaaſnart den har giort ſig Huller til Reder, hvor ingen ere, og hvor diſſe ere, da ſamlet deri noget lidet af Tang, visnet Græs og deslige; men i den fierde Sommer-Uge lægger den ſig op med alle, fuldfærdiger Rederne, og lægger ſiden Æg. Det er en ſtor Fornøielſe at ſee, hvor ſtor Omſorg Hannen anvender tilligemed Hunnen paa Redernes Bygning; thi han ſlæber ikke allene ligeſaa meget dertil af Tang og Straa ſom Hunnen, læggende ſig derpaa ved hendes Side, men bliver endog meget biſter, om nogen anden Han

nær-

nærmer sig til hans Mage, og driver da saadan en strax bort med Bid og Slag.

## §. 4.

Angaaende hvorledes man kan i Forveien tillave Reder, for at befordre Ederfuglens Yngel, kunde gives adskillige Regler. Nogle bygge smaa Hytter til Fuglen af fire flade Stene, af hvilke de to reises paa Kanten ved begge Sider, og den tredie bagved ligeledes paa Kant, men den fierde, som maae være tyndest, lægges ovenpaa til Tag. Vidden og Høiden lader man være saa stor, at Fuglen kan have det behøvende Rum for sig og sine Eg, at den kan vende sig i Reden, samt magelig gaae ud og ind. Andre giøre en halv Runding af Grønsværstrimler, dannet som en Hesteskoe, men af samme Størrelse som de ommeldte Steenhytter; men Grønsværsstrimlernes begge Ender fæster man med to Træepinde, den ene ind-, den anden udvendig, paa det at Strimlerne ikke skulle vakle eller falde. Fuglen, der elsker Skiul, lægger da sine Eg saavel i disse Rundinger som i forbemeldte Steenhytter; dog er den i Steenhytterne sikkrere for Rovfuglene, end i de andre. Hvor Ynglestederne ere indhegnede, lægger Fuglen sine Eg

 aller-

allerhyppigst lige under Indhegningerne, og da den ene saa nær ved den anden, at man neppe kan sætte en Fod imellem Rederne. Nogle nedsætte paa slige Steder Riis, som haver udbredte Grene, under hvilke Fuglene lægger Æg. Man giør ogsaa Huller i Jorden af passelig Størrelse til Rede for Fuglen, i hvilke den lægger sig. Hvor Grunden bestaaer af grovt Gruus eller Stene uden Jord eller Sand, der lægger man Tang eller Straa ovenpaa, hvilket Fuglene søger; men Høe er ikke raadeligt at bruge dertil, allermindst det, der er smaat; thi først plukker Fuglen aldrig ret megen Duun af sig, hvor Høe er lagt i Reden, da den merker, at denne er blød og varm, hvilket foraarsager Tab paa Dunen; for det andet bliver det lidet, man faaer af Duun, meget ureent og blandet med smaat Høe; for det tredie, naar Regn og Varme afvexle, saa at Høet af og til bliver vaadt og varmt, aukommer det, og raadner under Fuglen; og tilsidst er det ikke sikkert, at deri jo avles smaa Orme, hvoraf Fuglen trækker i sig Usundhed og tærende Sygdom, saa at man har Exempler paa, at den er bleven funden død af Magerhed i dette Slags Reder.

§. 5.

## §. 5.

Det er meget magtpaaliggende, at man paa alle muelige Maader freder baade Æg og Unger paa Ynglestederne. Ederfuglen har mange og farlige Fiender, som heftigen forfølge begge, og nogle deriblandt, som skille den selv ved Livet. Af disse Fiender ere Ræven og Ørnen de skadeligste, som ikke allene dræbe en stor Mængde Ederfugle med deres Unger, men og omvælte Rederne saaledes, at man neppe kan kiende, hvor de have været. De mindre farlige ere Ravnen, Skarfen, Svartbagen (Svarbuakur), og Kiven (Kjógvi). Disse hakke Hul paa Ægene og drikke dem ud; ja Ravnen giør sig ingen Samvittighed over at flyve bort med Ederfuglens Unger til Føde for sig selv og sine Unger. Det beste og nærmeste Middel til at beskytte Fuglen og Ægene mod disse Fiender, er: at lade Ynglestederne, hvor disse ere ubeboede, bevogte i Yngletiden, hvilket ikke er umueligt, naar man ellers ikke vil trykke sig ved enhver liden Ting, men heller anvende Duelighed og Flid herpaa til Nytte for sig selv. Det kan i det længste være en Tid af 7 Uger, nemlig omtrent fra den 24. Maii til den 12. Julii, som dette behøves, og dertil udfordres ikke nogen Helt; gamle Folk

og Børn kunne meget vel giøre det, og disse behøve endda ikke for dets Skyld at være orkesløse imidlertid. Thi der ere mange Ting, som man kan flye dem at forrette tillige, saasom at arbeide i Uld, at rense Fieldegræs og Duun, at knytte Fiskegarn, og deslige. Og naar man giør en saadan Indretning, er Bekostningen ingen; thi hvad enten dette Slags Haandgierninger forrettes paa Ynglestederne, eller det skeer hiemme, kommer paa eet ud i Henſigt til Bekostningen. Men Nytten bliver denne: at man beholder Ynglestederne ubeskadigede, ei allene af Ræven og alle Rovfugle, men og af onde Mennesker, som undertiden tage sig den Frihed at giøre Landgang, hvor de vide at Ederfuglen yngler, men at ingen Vagt holdes; hvilket naar skeer, behøver man ikke i rum Tid efter at opgaae slige Steder. Al den Bekostning, som man har nødig at giøre for at holde Vagt paa Ynglestederne, er: at indrette til Ophold for een eller to Personer en liden Hytte med Jordvægge og Tag over, enten af Vadmel eller af smaat Tømmer med Grønsvær. Saadan en Hytte kan en Arbeidskarl lettelig opføre paa een Dag, hvorefter den kan staae i mange Aar. Hvor stor Skade Ræven kan giøre i en Tid af fiorten eller flere Dage paa de Øer, hvor Ederfuglen yngler,

ler, naar den kan liste sig derhen, er saa be-
kiendt, at det neppe her behøves at nævnes.
Man anseer baade Æg og Unger tabte for det
Aar, og der skal endog Lykke til, at dette Tab
kan oprettes i de næst paafølgende to eller tre
Aar. Mon da ikke de Øer, hvor en Mængde
Ederfugle yngle, kunde fortiene den Omhue,
at de bleve bevogtede saavel for Rævens, som
de Rovfugles Angreb, der forstyrre Yngelen?
Paa Leyraa-Øe fandt man for to Aar siden tvende
Ederfuglereder. Saasnart jeg fik det at vide,
lod ieg bygge der en Hytte for en Pige og et
tolv Aar gammelt Barn, som skulde være hende
til Tidsfordriv. Disse skulde arbeide i Uld om-
trent i syv Ugers Tid, men derhos dog fornem-
melig bevogte Øen og Yngelen. Det første Aar
fik jeg der 30 Reder og over 120 Unger, men i
dette Aar blive Rederne endnu flere; thi sidst da
jeg havde Efterretning derfra, vare der allerede
35. Det samme har jeg i Sinde fremdeles at
fortsætte, og paa den Maade forsøge, om man
ikke med Tiden kan indføre en passelig Yngelen af
Ederfugl paa denne store Øe. Vil man ikke
bruge dette Middel, som dog er det sikkerste, da
kan man opreise Ræder, eller Skremseler, i men-
neskelig Skikkelse, baade i Henfigt til Størrelse
og Klæder, hist og her paa Yngelstederne, men
dog

dog især lige imod de Steder, hvor Ræven kan ventes at ville søge Opgang paa Øen, naar den kommer fra det faste Land, hvilket og vides at have giort Nytte. Saavel Ørnen som andre Rovfugle frygte sig ligeledes for saadanne Skremseler. Man kan og hist og her paa Yngleypladsene opsætte paa høie Stager Hame af Ørne, Ravne, Skarfe, Svartbager og Kioer (Kjøgvi), hvilket er altid bedre end intet. Indreholms Holme, paa hvilken endeel Ederfugle yngler, havde i mange Aar førend jeg kom her til Stedet havt det Vanhæld, at Ørnen forstyrrede Yngelen, og dræbde en stor Mængde Fugle. Det samme vedblev mit første Aar her paa Stedet, og noget ud paa det andet, og foraarsagede Yngelen en betydelig Skade. Sædvanlig indfandt Ørnene sig omtrent Klokken 6 om Morgenen, og dræbde nu een, nu en anden Ederfugl fra sine Eg, hvorpaa alle de øvrige Fugle, som undginge, toge Flugten fra Holmen for nogen Tid; nogle kom endog aldrig meer tilbage. Jeg fattede da endelig den Beslutning at faae en Ørn skudt, som jeg lod flaae og sætte paa en høi Stage ude paa Holmen, hvor den var høiest, dens Ham med udspilede Vinger og Kløer, samt gabende Snabel. Alle her i Naboelauget, som fik dette at vide, raadede mig eenstemmig fra

dette

dette Foretagende, menende, at jeg derved vilde med alle ødelægge Yngelen paa Holmen, da Ederfuglen aldrig vilde vove at nærme sig til den, saa længe denne forskrækkelige Ørneham stod den der for Øinene; men dette havde dog en ganske anden Virkning. Ørnene, som Dagen efter vilde besøge Holmen efter deres Sædvane, bleve saa forskrækkede ved dette Syn, at de strax vendte dem om i Luften, ligesom om de havde været anskudte, og saaledes bleve de ved i tre til fire Dage i Rad; men siden saae man dem aldrig, saa at ikke en eeneste haver indfundet sig paa Øen, siden dette Forsøg blev giort. Men i Hensigt til Ederfuglen havde det den Virkning, at den havde yngflet allerhyppigst lige under den udspilede Ørneham, saa at der fandtes meer end 50 Reder tæt ved hverandre. Nogle trække Snorer langs og tvers over Yngle-stederne, for hvilke Rovfuglene, og formodentlig ligeledes Ræven, have megen Frygt, men Ederfuglen ikke. Den er den nysgierrigste af alle de Fugle jeg kiender, og elsker alt det, som er den nyt, den bygger derfor gierne sin Rede lige under Snorene, hvilke den altsaa maae ansee som et Slags Beskiermelse. Alt det, som her er opregnet, haver jeg selv erfaret. Man kunde og forsøge, om ikke de Vindfløier, som paapasse-

lige

lige Fiskere pleie at opsætte ved deres Fiskegierder, for at skræmme baade Søe- og Landsugle fra at æde Fisken, kunde ogsaa giøre god Tieneste ved Æderfuglens Ynglepladse; de blive enten skaarne ud af et heelt Stykke Træe, eller og i Midten sammenføiede i Kryds, og satte lidt paa Skraa imod Vinden, for at de kan desto lettere dreies om, fra hvilken Kant den saa blæser. Midt paa disse Vindfløier er et Hul, indvendig beklædt med Jern. Igiennem Hullet gaaer en smal rund Jernstifte, hvis ene Ende er slagen fast til Enden af en Træestang, som kan være lang eller kort efter Behag; om denne Jernstifte dreies Fløiene med stor Bragen, som indjager Fuglen Frygt. Naar en Høg bygger Rede nær hos de Steder, hvor Æderfuglen yngler, forsvarer den overmaade vel saavel sin egen Rede som Æderfuglenes, hvilke da og stræbe at bygge deres, det nærmeste de kunne, ved Høgens Rede, der lige saa lidet kan taale, at Ræven, som Rovfuglene, nærme sig til dens Boelig. At Høgen aldrig rører nogen Æderunge eller Æg, erfarede jeg i min Ungdom paa det Sted, jeg er opdragen. Høgen havde der lagt sine Æg i en Biergkløfte lige ovenfor en snæver Bugt, hvor Æderfuglen ynglede, hvilken ingen Rovfugl, og ikke engang Ørnen selv, torde

komme

komme nær. Svartbagen, Tiælderen (Tjaldur) og Krien (Tedna) forsvare og Æderfuglens Yngel, naar de selv tillige lægge Æg paa Stedet. Dog giør Svartbagen lige saa stor Skade som Ravn; thi det, den misunder andre Fugle, det tager den selv, forjager Æderfuglen af Æggene og drikker dem ud, og derfor var det tienligere at fordrive den, hvor det lader sig giøre; men Tiælderen og Krien skulde man see at beholde, og aldrig berøve dem alle deres Æg.

## §. 6.

Angaaende hvorledes man skal bære sig ad, i at søge og samle Æg og Dunn med den største forventende Nytte, derom ere forskiellige og heel ulige Meeninger. Paa Øerne paa Bredefiorden, hvor Æderfuglen yngler stærkest, samler man Æg en gang hver Uge, og da den første gang i Fardagene, eller 6 Uger efter Sommerens Begyndelse (omtrent fra 31. Maj til 6. Junii). Man pleier der at opgaae de samme Steder tre eller i det høieste fire gange, og dog den sidste gang mere for Dunens end for Æggenes Skyld. I Thingsøes Syssel derimod, samt paa de fleste andre Steder, samler man Æg hver tredie eller fierde Dag, indtil St. Hansdag. I den 9de Sommeruge, eller omtrent ved den Tid, er Yngelen

gelen sædvanlig stærkest; thi til den Tid have alle Ederfugle lagt deres Æg, men mange ikke før. Jeg agter det passeligst, at samle Æg hver 4de eller 5te Dag, og naar der er Regnveir er det uden al Fare, at samle hver 4de Dag; thi Fuglen lægger hyppigst Æg i fugtigt Veir; da ere og Æggene friske, men ellers neppe. Denne Fugl har ellers den Egenskab tilfælles med andre, at saasnart Æggene begynde at sætte an til Unger, lægger den ikke flere, men begynder at rue dem, for at udklække Ungerne. Men om den bliver forhindret deri, bliver den ved at lægge Æg indtil St. Hansdag; saa at jeg haver seet 24 til 30 Æg at være tagne af een eeneste Reede. Det er i øvrigt tilforladeligt, at man faaer desmere Dunn, jo oftere man tager Æggene.

## §. 7.

Saa forskiellig som Tiden er, paa hvilken Æggene tages, saa forskiellig er og Maaden, hvorpaa de tages. Nogle tage alle Æggene, uden at lade noget blive tilbage, hvilket nu er meest i Brug paa Bredefiords-Øerne; andre derimod efterlade eet Æg i hver Reede, og dette bruge de fleste baade i Thingøes-Syssel og andensteds; men agte dog paa, at dette Æg bliver det sidste som Fuglen haver lagt, hvilket kiendes

af

af dets hvidagtige Farve fremfor de andre Æg i Reeden, da det er det reneste og mindst smuskede. Mange see og Æggene igiennem, naar der er Soelskin, paa den Maade, at de holde den ene Ende af Ægget op imod Solen og den anden lige for Øiet, da de kunne tydelig see, om de ere ankomne eller ikke, ja endog hvilket der er det yngste, som de da lade blive tilbage. Breedefiordens Beboeres Maade, at tage alle Æggene, synes mig meget bedre om; thi det hænder sig ofte, naar et Æg bliver tilbage i Reeden, at Fuglen da ikke lægger flere, men begynder strax at udrue det til Udklækning, og da blive fast ingen Æg, og Dunen ikkun liden, da Fuglen ikke synderlig plukker sig for det ene Ægs Skyld; og endelig bliver Tillægget ikkun een Unge af hver Rede, som undertiden kommer til fuld Vært, undertiden ikke. Blive derimod alle Æggene tagne, lægger Fuglen strax andre igien, og holder ikke op, førend til den bestemte Tid. Den Agtsomhed burde uomgængelig bruges, hvor man finder et eller to nyligen lagte Æg i en Rede, ikke at røre dem førend man kommer næste gang for at sanke Æg; thi Fuglen maae ikke forstyrres i Førstningen, eller medens den er i Begreb med at besætte sin Reede og vælge sig Opholdssted paa Ynglepladserne.

## §. 8.

Man maae aldrig borttage al Dunen af Reederne, da Fuglen kan da forlade dem, naar den seer sig ganske berøvet baade Æg og Dunn. Derimod er passeligst, at tage det halve af Dunen hver gang, og da ikkun det reneste. Det hænder sig undertiden, at en enkelt Fugl forlader sin Reede, naar alle Æggene, som sagt, blive tagne; men derfor forlader han dog ikke Ungle-pladsen med alle, men flytter ikkun et lidet Stykke bort, og bygger sig en nye Reede paa et andet Sted. Det er derfor ganske sikkert, at tage alle Æggene, indtil det sidste Kuld, som man lader urørt.

## §. 9.

Hvorledes man skal formere Ederfuglens Yngel, hvor den er liden eller slet ingen, dertil veed jeg ikke bedre Middel, end at lade Fuglen aldeles beholde Æggene, og hverken røre dem eller Dunen i nogle Aar efter hinanden; da skal Yngelen formere sig hastig, og tilvende sin Eier en utroelig Fordeel. Landfogden Skule Magnusen har viist Prøve herpaa fremfor alle andre, saavidt mig er bekiendt. Han haver i samfulde 12 Aar ikke ladet tage et eneste Eder-Æg i Widøes Hiemmemark, og haver derved vundet

dette,

dette, at de faa Reeder, som der vare før, hvilke efter min Meening ikke overgik 20, ere nu formerede til 500 eller flere. Yngelen haver og paa flere Steder paa Øen tiltaget i hans Tid, saa at han nu høster en betydelig Nytte deraf, og hans Efterkommere have at takke ham for hans Flid og Forsynlighed for hans og deres Gavn heraf. Da jeg i Aaret 1780 flottede til Indreholm, vare her 80 Ederfugle-Reeder paa en Holm, som denne Fugl søger. Det Aar tog jeg ingen Æg; men siden haver jeg forandret den Maade, og taget nogle faa Æg i Begyndelsen af Yngletiden, men aldrig længer end til den 16. Junii. Dette har jeg anseet for bedre, end om jeg havde strax i Forstningen efterladt Fuglen de samtlige Æg. Aarsagen dertil er denne: i Begyndelsen af Yngletiden eller midt i Maj (da Fuglen her begynder at yngle) lægger den ikke saa mange Æg medens Kulden endnu er i Luften, som midt i Junii; jeg haver derfor ladet Æggene urørte, naar jeg har seet de fleste Æg i Reederne, samt at alle Fuglene havde lagt Æg, og at Tillægget altsaa vilde blive størst. Det første Aar, da jeg ingen Æg tog, vare 2, 3, 4 og høiest 5 Æg i hver Reede; men i de senere Aar have der, naar jeg haver holdt op med at tage Æggene, været i mange 8, 10, 12, 14, 15,

ja 19 Æg, og af denne Mængde er Tillægget blevet meget større i de senere Aar. Det første Aar 1781 vare her blevne 130, 1782 262, og nu i dette Aar (1783) 359 Reeder. Jeg haver endog i Aar seet mangen Æderfugl med 12 og 14 Unger, og den 24. Julii en med 19. Dette var for mig et meget deiligt Syn: thi jeg havde aldrig før seet saa mange Unger med een Æderfugl; men for at giøre det troeværdigt, lod jeg strax heute tvende skikkelige Mænd for at see og bekræfte det tilligemed mig. Det kunde synes utroeligt, at en Æderfugl skulde kunde strække sig ud over 19 Æg, som ere saa store, og udklække Unger af dem alle; dette blev den heller ikke mueligt, om den ikke nedlagde Æggene saaledes i Reeden, at det ene Lag af dem laae oven paa det andet. Dette haver jeg ofte seet, ja altid, naar Æggene have været saa mange, at den ellers ei haver kundet brede sig ud over dem. De Æg, som ligge Fuglen nærmest, og i den øverste Rad, blive da først udklækkede, og siden de, som ligge i den nederste. Det hænder og, at tvende Æderfugle lægge Æg tilsammen i een og samme Reede, som da kaldes Alminding; men da finder man aldrig uden een Rad Æg under Fuglen; derimod naar to Lag Æg findes i een Reede, ligger der aldrig uden een Æderfugl,

fugl, hvilket jeg ofte haver seet, optaget Fuglen af 15 og 16 Eg og sat den igien ned i Reeden. Jeg vil lade usagt, om den ommeldte Ederfugl, som havde 19 Unger, var Moder til dem alle, eller om de vare af en fælleds Reede. Det kan være mueligt, at disse Unger have tilhørt tvende Mødre, og at den ene var død fra dem, men at den efterlevende haver antaget sig dem alle. Dog holder jeg det ikke for umueligt, at den ene Fugl kan have udklækket de samtlige Unger.

§. 10.

Paa de smaa Øer eller Holme, hvor Ederfuglen ikke yngler, men dog af og til euten gaaer op for at søge Hvile, eller og jevnlig holder sig nær til, kan man best lokke den til at lægge Eg, naar man der vil anlægge Gierder og Hytter, samt grave smaa Huller til Reeder, som bestrøes med Straa, Mos og Tang, og besættes med Riis med udbredte Grene, med videre, som er ommeldt i 4. §. Saalænge man saaledes lokker Fuglen til at yngle paa saadant Sted, maae man ingen Eg tage nogle Aar efter hinanden, og ikke heller ofte besøge Fuglen medens den udklækker dens Unger. Det hænder og ofte, naar Fuglen bliver skye og flyver hastig af Reeden, at Eggene trille langt bort og blive siden lig-

gende der; det er og rimeligt, at et Æg, hvori Ungen er bleven halvmoden, bliver, naar det møder saadan Voldsomhed, ubeqvemt til at udklækkes: i det mindste er det vist, at Fuglen da ikke mere skiøtter om samme. Det er og værdt at tage i Agt, at man ei lader Hunde komme Ederfuglen nær, thi de giøre den meget skye med deres Giøen, hvorfor de og af de fleste ikke taales paa Ederfuglens Ynglesteder. Det er og tienligt, at stille Folk, og saa faa som mueligt, blive brugte til at samle Æggene, og det altid de samme, som Fuglen er bleven vant til; men ubekiendte Folk og de, der bruge megen Støi, eller og Mængde af Mennesker skrække Fuglen, som desuden er skye af Naturen.

## §. 11.

Hvilken Taabelighed og Anledning til Skade det er, ikke at efterlade uden eet eller to Æg i Reeden, naar man lader Fuglen beholde det sidste Kuld, behøves neppe at forklares for fornuftige Folk. Denne onde Vane bruges dog desverre af mange, og den er fornemmelig Aarsagen til, at Ederfuglens Tillæg bliver hvert Aar saa lidet, ja næsten intet, saa at dens Formerelse fast aldrig kommer til nogen Fuldkommenhed;. hvorimod denne er ganske vis, naar man lader den

behol-

beholde mange Æg. Ungernes Antal retter sig efter Æggenes, uden for saa vidt de Æg, der raadne, giøre nogen Undtagelse, saa og om Fuglen forlader Reeden, hvilket dog kun sielden hænder, eller og den døer derfra.

Det er erindret, at alle de Unger, som ere udklækkede paa en Yngleplads, besøge samme det næste Aar ligesom Moderen selv, hvilken de følge indtil de ere fuldvoxne, og holde dem dertil ligesaavel som hun; hvilken Uforsynlighed er det da ikke, ei at beflitte sig det meste muligt paa Fuglens Formerelse, eller, for at kunne tage nogle faa Æg hver gang, at berøve sig selv mangen ung Æderfugl, der giver en mange gange større Fordeel, efter min Meening, enten det andet eller tredie Aar efter? Det er det samme, som at være ubekymret om, hvad enten det Korn, man saaer i en Ager, giver een eller tredive Fold igien.

## §. 12.

Hvor gammel Æderfuglen er, naar den første gang yngler, derom ere ulige Meeninger. Nogle troe, at det skeer saasnart den er eet Aar gammel; andre, at den ikke lægger Æg førend den er to Aar; endnu andre, at den er fem Aar

gammel naar den første gang parres; og af denne sidste Meening kan man slutte, at sal. Eggert Olavsen haver været (see hans Reise igiennem Island pag. 353). Dog handler han der fornemmelig om, hvorledes Hannen hvert Aar forandrer sin Farve, indtil den er 5 Aar gammel. Dette sidste troer jeg vel, men fatter derimod ikke det andet, at Ederfuglen ikke skulde lægge Eg førend den er fem Aar gammel; dette strider imod alle tamme Fugles, Hønses, Gæsses, Aenders og Duers Natur, og ligesaa de Vildes, som man kiender, hvilke alle lægge Eg det første Aar, ligesom en ung Fugl lægger altid Eg hurtigere end en gammel. Jeg haver seet, at 7 Høge af Hunkiønnet ere blevne tagne fra en Rede det samme Foraar, som alle vare ikkun eet Aar gamle; thi deres Alder kan man tydelig kiende af deres Kløer og af de dunede Fiedre, de først faae som Unger, og som de ikke ganske fælde førend de ere tre Aar; men ikke desmindre lægge de dog Eg naar de ere eet Aar gamle. Baade Høgen og Ederfuglen blive immer lysere i Farven, ligesom de tiltage i Alderen; men derfor kan dog denne sidste ikke kiendes af Farven fra det første indtil det femte Aar: saa at jeg troer, at man slet ikke kan slutte deraf hvor gammel den er, naar den først lægger Eg. Det

rime-

rimeligste er, at Fuglen er eet eller i det høieste to Aar gammel naar den lægger Æg; og min Meening er, at den Fugl, som er bleven udklækket tidlig, eller i det mindste for St. Hansdag Aaret tilforn, lægger upaatvivlelig Æg naar den er eet Aar gammel, men neppe hiin, som ei kommer ud af Ægget førend sidst i Julii eller først i Augusti Maaned. Thi hvorfra skulde ellers det Tillæg af Edderfugle være kommet, som min lille Holme haver faaet i tre Aar, da der nu i Stedet for 80 Reeder ere 359 (hvilket er fuldkommelig fire gange mere, end her har været for i Mands Minde), om det ei er kommet af de unge Fugle, som Aar efter andet have formeeret de Ældres Tal? Vilde nogen paastaae, at disse nye Fugle ere alle gamle: da maae jeg spørge, hvorfor dette da ikke er skeet tilforn? Heraf flyder da, at det vil blive det raadeligste, ikke at tage Fuglenes Æg for langt ud paa Sommeren; thi jo før Ungen kommer ud af Ægget, des mere Styrke faaer den samme Sommer, og taaler des bedre den paafølgende Vinters Strenghed, samt vænnes des bedre og længere til den Yngleplads, i hvilken den er opklækket. Men det frygter jeg for, at mange af de Unger, der blive udklækkede efter Midsommer, omkomme i indfaldende haardt Veir den næst paafølgende

gende Høst og Vinter, som og at de, der undkomme, lægge ikke Æg det næste Aar efter.

## §. 13.

Nogle sige, at Hanegal skal lokke Fuglen til sig. Laugmand Becker skal saaledes paa eengang have havt 7 Haner paa Brokøe i den Hensigt; og der fortælles, at Yngelen der skal have meget blomstret i den Tid. Det er og sikkert, at Amtmand Fuhrmann, som eiede Brokøe, fik deraf aarlig Afgivt 500 Pund urenset Ederduun; nu giver den, efter Opsidderens Fortælning, neppe 200 Pund, hvilket viser, hvormeget Yngelen tager af. En Person, ved Navn Biarne Jonsen, som paa Vesterlandet giver sig af med Lægekonsten, en fornuftig og erfaren Mand i mange nyttige Ting, haver raadet Folk til at holde Haner paa de Øer, hvor Ederfuglen yngler; jeg haver og hørt fortalt efter ham, at nogle Bønder paa Breedefiords-Øerne skulle giøre dette, og at de ikke ansee det for unyttigt.

## §. 14.

Det som her foran er meldt om Ederfugleyngelens Oppasning og Røgt, fornemmelig det, at man skal i de første Aar overlade

Fuglen den hele Yngel, og at hverken dens Æg eller Dunn maae røres; som og, at man, efterat Yngelen er kommen i Stand, skal efterlade den alle Æggene, naar disse ere som allerfleste i Reederne, hvorved dens Antal utroelig hastig formeres; det samme er og at tage i Agt om man vil befordre andre Fugles Ynglen.

## §. 15.

I ferske Søer og sagte rindende Elve kan man bygge smaa Holme eller Øer til Fuglen for at yngle paa; Naturen haver og dannet dem selv paa mange slige Steder; Ederfuglen lægger Æg i begge Slags, om de ligge nær ved Søen og Fuglen ellers opholder sig i Nærheden. Disse Holmer til Fuglen at yngle paa kunne lettest indrettes om Vinterdage paa denne Maade: man samler den foregaaende Efterhøst saa megen Steen og Grønsvær som mueligt, hvor saadant kan lettest baade samles og siden med den mindste Umage føres til det Sted, hvor Holmen skal anlægges. Om Vinteren, naar Søer og Elve ere saa stærkt tilfrosne, at Isen kan bære Heste og Læs, skal Stenen føres til paa Slæder, som ere giorte af to Stykker Træe, omtrent tre Alen lange, hvis begge forreste Ender ere hugne paa skraaes op

ad,

ad, for at de ikke skulle staae imod hvad der kan ligge i Veien, naar man skal kiøre. Ned i disse tvende Sidestykker skal man indskiere trende eller flere stærke Tværtræer, det ene foran kort fra de ommeldte Skraasnidter, det andet nær ved de bagerste Ender, og de øvrige midt imellem hine; de behøve at være fem Fierdedeel Alen lange, som Slæden og skal være bred; siden skal man slaae dem alle faste til Sidestykkerne med to Stykker 5 Tommesøm paa hver Ende. Slædens Sidestykker skulle ligge paa Kant, og være en stiv $\frac{3}{4}$ Alen tykke; og paa saadan en Slæde kan man age de største og sværeste Stene, og dem kunne een eller to skarpskoede Heste trække derhen, hvor Holmen skal indrettes. Det er beqvemmest, at bygge slige Holme hvor Vandet er mindst dybt; derhen skulle Stenene kiøres paa Iis saalænge ad gangen, som Tid og Omstændigheder tillade. Naar det tøer op, gaaer Isen i Stykker ved Stenenes Tyngde, og disse synke da til Bunds paa Stedet. Saaledes bliver man ved, indtil denne Steendynge haver faaet saa stor en Omkreds, som man vil at Holmen skal have, og er bleven saa høi, at den staaer vel op af Vandet, endog om Foraaret, naar det ved Tøeløb voxer til den største Høide. Det siger

sig

sig selv, at de største Stene bør ligge nederst og udgiøre Holmens Grundvold, hvorfor man og først skal kiøre dem til. Naar dette er giort, skal man føre Jordklumperne af Grønsværen til Stedet, hvor Holmen skal anlægges; Jordklumperne skulle lægges ordentlig Lag for Lag oven paa Stenene, saaledes at det Græsbundne vender op, og da behøver den ikke at bedækkes videre med Grønsvær; thi Fuglen maae hverken ligge i Muld eller blive skiden, naar fugtigt Veirligt indfalder. Det er ikke nødigt, at Holmen skal være jevn, og det er endog bedre, at der ere anlagte smaa Huller i den, som kunne tiene til Reeder for Fuglene. Om man giør et Gierde omkring Holmen af Steen eller Jord, er den desmere behagelig og tillokkende for Fuglen. Hytter, smaa Riis, udstrammede Snorer og andet deslige, som før er meldt om, burde ogsaa besørges paa disse til Yngel bestemte Holme. De kunne og aarlig udvides, efter enhers Behag, Flid og Formue.

## §. 16.

Til Slutning vil jeg erindre, at den skadelige Vane, at dræbe Æderfuglen i Garn, Snarer eller med Skud, tager nu meget til. Jeg

kiender

Fiender ingen større Uforstand, end at ville giøre alt hvad der kan optænkes, til at ødelægge den uskyldige Ederfugl; og hvad siger jeg, uskyldige! den allernyttigste af alle de Fugle, som vor Herre har givet os. Men i dette overgaae dog Menneskene alle andre Ederfuglens Fiender, saavidt som de kunne heri udrette meget mere end disse. I Thingøes Syssel har man for nogen Tid siden, foruden andet, opfundet en vis Sort Garn til at fange Ederfuglen i. To agtværdige Mænd, der eiede en Strækning, hvor disse Fugle ynglede i Nærheden af hine, der havde opfundet og brugt disse Garn, indberettede dette til mig 1781, og klagede derover, da de med Grund befrygtede, at dette Paafund vilde inden faa Aar ødelægge Yngelen, ligesom det den gang allerede havde begyndt meget at formindske den. Jeg giorde da strax Forbud imod disse Garn, og befalede, at de skulde optages til Confiskation, hvor de saa fandtes liggende i Søen, og Eieren desuden tilpligtes at betale en vis Mulkt for sin Driftighed, om han fremdeles understod sig at udsætte dem til Skade for de tilgrændsende Yngelpladsers Eiere. Og for at denne Foranstaltning skulde

blive

blive desto sikrere efterlevet, skulde Syßelmanden forkynde den paa alle Tingstederne i Syßelet, og selv desuden holde derover. Ved dette blev Ederfuglens Ødelæggelse for en Deel hemmet, men dog, som jeg nu for nylig har fornummet, ikke nær fuldkommen; derfor havde jeg havt i Sinde, allerunderdanigst at ansøge Kongen, at ville ved en Forordning allernaadigst forbyde al Ederfuglefangst i Thingøes-Syßel. Det er usigeligt, hvormegen Ederfugleyngel her kunde blive rundt omkring Landet, hvis Fuglen blev fredet, og der bleve anvendte fornuftige Midler til Yngelens Befordring paa al muelig Maade; man vilde finde en betydelig Forskiel imod det, som nu er, da nogle hindre Yngelen ved at ødelægge Fuglene, og andre forsømme den. Det skulde inderligen glæde mig, om der udkom et kongeligt Forbud, hvorved alt Ederfugledrab og al Skyden paa Yngelpladsene blev ganske afskaffet; men at tage Eg til Maade blev derfor ikke forbudet, da det tiener Folk til Føde, og ere ofte i haarde Aaringer den eeneste Spise, som der haves til Livets Ophold om Foraaret, helst i Thingøes Syßel. Det skulde og være

mig

mig en stor Fornøielse, om det, jeg her haver skrevet om at befordre Ederfuglens Yngel, kunde tiene dem, som ikkun lidet eller aldeles ikke lægge Vind derpaa, til nogen Opmuntring til at befordre samme, dem selv til Nytte.